

Ziņu izlaidums

no ES narkotiku aģentūras Lisabonā

EIROPAS 2016. GADA ZIŅOJUMS PAR NARKOTIKĀM — SVARĪGĀKIE FAKTI

EMCDDA norāda uz jauniem veselības riskiem, ko rada preparātu un lietošanas modeļu izmaiņas

(LISABONA, 31.5.2016., **EMBARGO 10.00 WET / Lisabonas laiks**) Eiropas narkotiku tirgus joprojām ir noturīgs, uzsvēr **ES narkotiku aģentūra (EMCDDA)**, šodien Lisabonā laižot klajā pārskatu "**Eiropas 2016. gada ziņojums par narkotikām — tendences un aktualitātes**" ⁽¹⁾. Aģentūras gada pārskatā īpaša uzmanība ir veltīta tādiem jautājumiem kā veselības riski, ko rada spēcīgas iedarbības preparāti, nepārtraukta jaunu vielu parādīšanās un narkotiku lietošanas mainīgie modeļi. Aģentūra arī pauž bažas par letālu pārdozēšanas gadījumu skaita pieaugumu dažās valstīs un interneta narkotiku tirgus radītajiem draudiem. "Šī jaunā analīze uzsvēr, ka Eiropas narkotiku apkarošanas politikas programmā nepieciešams aptvert plašāku un sarežģītāku politikas jautājumu kopumu, nekā tas ir bijis līdz šim," teikts ziņojumā.

Eiropas migrācijas, iekšlietu un pilsonības komisārs Dimitris Avramopoulos saka: "Eiropa saskaras ar pieaugošu narkotiku problēmu. Jaunas psihoaktīvās vielas, stimulantu, heroīna un citi opioīdi joprojām ir ļoti pieprasīti un tiek piegādāti lielā daudzumā, atstājot ievērojamu ietekmi uz sabiedrības veselību. Tāpēc Eiropas 2016. gada ziņojums par narkotikām ir svarīgs papildinājums mūsu pierādījumu bāzei par narkotiku problēmu un noderīgs rīks, kas Eiropas politikas veidotājiem palīdzēs veidot politiku un pasākumus, lai šo problēmu risinātu. Izmantojot mūsu rīcībā esošās zināšanas, mēs turpināsim aicināt ES dalībvalstu iestādes, trešās valstis, interneta uzņēmumus un pilsonisko sabiedrību divkāršot sadarbības centienus šīs globālās problēmas apkarošanā."

MDMA atgriešanās — lietošanas pieaugums un lielu devu preparāti

Šodien publicētais ziņojums apstiprina **MDMA** (ko bieži pārdod ar nosaukumu "ekstāzi") kā Eiropā jauniešu vidū visbiežāk lietotā stimulantu atgriešanos, minot rādītājus, kas "liecina, ka **MDMA** kļūst populārāks gan labi zināmu stimulantu lietotāju, gan jaunās paaudzes jauno lietotāju vidū" ⁽²⁾.

Aptuveni 2,1 miljons gados jaunu pieaugušo (vecumā no 15 līdz 34 gadiem) norāda, ka pēdējā gada laikā ir lietojuši **MDMA** (1,7 % no šīs vecuma grupas). Lai gan līdz šim **MDMA** lietošana bija samazinājusies (no maksimālā līmeņa, kas tika sasniegts šā gadsimta pirmās desmitgades sākumā un vidū), jaunāko apsekojumu dati norāda uz lietošanas pieaugumu Eiropā (2.4. attēls). Deviņas no divpadsmit pārskata iesniedzējām valstīm, kas veikušas jaunus apsekojumus, ziņo par augstākām lietošanas aplēsēm gados jaunu pieaugušo vidū nekā iepriekšējā salīdzināmajā apsekojumā. Ir arī pazīmes, kas liecina, ka **MDMA** vairs nav nišas vai subkultūru narkotika, — to tagad lieto ne vien deju klubu apmeklētāji, bet arī plašāks jauniešu loks populārās naktsdzīves vietās, piemēram, bāros un saviesīgos pasākumos.

Apsekojumu datus papildina 2015. gadā veiktā daudzu pilsētu pētījuma dati, kas liecina, ka **MDMA** atlieku koncentrācija pilsētu notekūdeņos 2015. gadā ir bijusi lielāka nekā 2011. gadā, un dažās pilsētās ir konstatēts straujš pieaugums (2.5. attēls)⁽³⁾. Tas varētu būt saistīts ar **MDMA** lielāku tīrību un/vai šīs narkotiskās vielas lielāku pieejamību un patēriņu.

MDMA atdzimšana ir saistīta ar "*MDMA* prekursoru piegādes inovācijām, jaunām ražošanas tehnoloģijām un tiešsaistes piedāvājumu," skaidro **EMCDDA**. Aģentūra ziņo arī par ražošanas atjaunošanās pazīmēm pēc samazināšanās pēdējā desmitgadē. Liela mēroga *MDMA* ražotnes, piemēram, ir likvidētas **Beļģijā** (2013. gadā) un **Nīderlandē** (2014. gadā).

Ņemot vērā preparātu ar augstu *MDMA* saturu pieejamību, **EMCDDA** un **Eiropols** 2014. gadā ir izdevuši kopīgus brīdinājumus par sabiedrības veselības apdraudējumu. Pašlaik ir plašāk pieejami pulveri, kristāli un tabletes, kas satur lielas *MDMA* devas, un tabletes reizēm tiek popularizētas, izmantojot izsmalcinātus un mērķtiecīgus mārketinga paņēmienus. Tā varētu būt pārdomāta ražotāju stratēģija, lai uzlabotu *MDMA* reputāciju pēc laikposma, kad preparātu sliktās kvalitātes un piejaukumu rezultātā *MDMA* lietošana bija samazinājusies.

EMCDDA direktors **Alexis Goosdeel** saka: "*MDMA* atdzimšana nozīmē, ka ir jāpārdomā pastāvošie profilakses un kaitējuma mazināšanas pasākumi, lai pievērstos un sniegtu atbalstu jaunai lietotāju populācijai, kas, iespējams, lieto lielu devu preparātus, pilnīgi neizprotot saistītos riskus. Mūsu jaunajā ziņojumā ir minēti ar šīs narkotiskās vielas lietošanu saistīti intoksikācijas un pat nāves gadījumi. Tas ir īpaši satraucoši, ņemot vērā, ka *MDMA* arvien biežāk lieto populārās sabiedriskās vietās un tas ir arvien vairāk pieejams ar tiešsaistes tirgu starpniecību."

Ziņojumā uzsvērts, ka tiešsaistes avotiem "varētu būt nozīmīgs narkotiku tiešsaistes piedāvājuma paplašināšanas potenciāls", lai gan pārsvarā darījumi ar nelikumīgām narkotiskām vielām joprojām notiek ārpus interneta vides ⁽⁴⁾. **EMCDDA** uzsver, ka Eiropas turpmākajai politikas programmai ļoti svarīgs ir jautājums, kā reaģēt uz šo "briestošo melno mākonī pie horizonta".

Jaunas narkotikas — jauni kaitējumi un brīdinājumi par veselības apdraudējumu

Ar jaunām narkotikām Eiropā saistītos kaitējumus uzrauga, izmantojot **ES agrīnās brīdināšanas sistēmu (ABS)** par jaunām psihoaktīvām vielām (JPV). Kaitējumi ir dažādi, un tie var būt smagi, tostarp akūtas saindēšanās un pat nāves gadījumi. No 2014. gada **EMCDDA** jau ir izdevusi dalībvalstīm adresētus 34 brīdinājumus par sabiedrības veselības apdraudējumu saistībā ar JPV lietošanu.

JPV skaits, veidi un pieejamība Eiropas tirgū turpina palielināties, un pašlaik aģentūra uzrauga vairāk nekā 560 JPV (1.10. attēls). Kopumā 2015. gadā pirmo reizi ir ziņots par 98 jaunām vielām (salīdzinājumā ar 101 vielu 2014. gadā). Paziņoto jauno vielu sarakstā atkal dominē sintētiskie kanabinoīdi un sintētiskie katinoni (paziņotas attiecīgi 24 un 26 vielas). Šīs divas grupas kopā veido gandrīz 80 % no 50 000 JPV konfiskācijas gadījumu 2014. gadā un vairāk nekā 60 % no 4 konfiscētajām tonnām (1.11., 1.12. attēls).

Svarīgs uzdevums ir efektīvi un ātri reaģēt uz jaunu psihoaktīvo vielu tirgu, ņemot vērā faktu, ka dažas no šīm vielām ir ļoti toksiskas. "Gados jauni lietotāji var neviļus kļūt par cilvēkiem eksperimentēšanai ar vielām, kuru iespējama apdraudējums veselībai lielākoties nav zināms," norādīts ziņojumā.

Sintētiskie kanabinoīdi, ko pārdod kā "likumīgus" kaņepju aizstājējus, var būt ļoti toksiski, un ir zināms par masveida saindēšanās gadījumiem (piemēram, **Polijā**). **EMCDDA** 2016. gada februārī ir izdevusi brīdinājumu par *MDMB-CHMICA*, sintētisku kanabinoīdu, kas kopš 2014. gada ir bijis saistīts ar 13 nāves un 23 neletālas intoksikācijas gadījumiem Eiropā. Sintētiskos katinonus pārdod kā stimulantu, piemēram, amfetamīna, *MDMA* un kokaīna, "likumīgus" aizstājējus. Sintētiskais katinons alfa-PVP ⁽⁵⁾ ir iedarbīgs stimulants, kas kopš 2011. gada ir bijis saistīts ar gandrīz 200 akūtas intoksikācijas un vairāk nekā 100 nāves gadījumiem Eiropā.

Ziņojumā minēts, ka pašlaik jaunu psihoaktīvo vielu ražotāji, iespējams, vairāk orientējas uz hroniskiem un problemātiskiem lietotājiem. Pieaug bažas par konstatēto jauno sintētisko opioīdu skaitu (kopš 2009. gada konstatēti kopumā 19 jauni sintētiskie opioīdi, tostarp 11 fentanili). Daudzi

fentanili ir ļoti iedarbīgi, un lētticīgiem lietotājiem tos var pārdot kā heroīnu, radot pārdozēšanas risku. Eiropā 2015. gadā 32 nāves gadījumi bija saistīti ar sintētisko opioīdu acetilfentanilu, kam **EMCDDA** un **Eiropols** ir veikuši analīzi ⁽⁶⁾.

Pārdozēšanas izraisītu nāves gadījumu skaita palielināšanās — uzmanības centrā heroīns un citi opioīdi

Aplēsts, ka 2014. gadā ES ir bijuši vismaz 6 800 pārdozēšanas izraisītu nāves gadījumu, kas galvenokārt saistīti ar heroīnu un citiem opioīdiem, un šis skaits mazliet pārsniedz iepriekšējā gada rādītāju (sk. 3. nodaļu un statistikas biļetenu). Satraucošs nāves gadījumu skaita pieaugums konstatēts dažās valstīs, kur ilgstoši pastāv ar opioīdu lietošanu saistītas problēmas (piemēram, **Īrijā, Lietuvā, Zviedrijā, Apvienotajā Karalistē**) (sk. grafisko attēlu 3. nodaļā un 3.12. attēlu).

Letālu pārdozēšanas gadījumu skaita pieauguma iemesli nav skaidri, bet šeit varētu būt iesaistīti vairāki faktori, piemēram, heroīna labāka pieejamība un lielāka tīrība, novecojuši lietotāji un mainīgi lietošanas modeļi, tostarp sintētisko opioīdu un medikamentu lietošana. Pārdozēšanas gadījumi pārsvarā ir sastopami gados vecāku (35–50 gadus vecu) opioīdu lietotāju vidū, lai gan dažās valstīs (piemēram, **Zviedrijā**) letālas pārdozēšanas gadījumu skaits ir palielinājies arī par 25 gadiem jaunāku lietotāju vidū, un tas būtu jāizpēta sīkāk. Vairākas valstis, īstenojot kopienas programmas, opioīdu lietotājiem tagad izdala pārdozēšanas pretlīdzekli naloksonu ⁽⁷⁾.

Lai gan heroīns joprojām ir visbiežāk lietotais opioīds, sintētisko opioīdu lietošana kļūst arvien izplatītāka un ir palielinājies to valstu skaits, kuras norāda, ka sintētiskie opioīdi ir primārās narkotiskās vielas, ko lietojuši ārstēšanos sākušie pacienti (2.9. attēls). Toksikoloģiskajos ziņojumos regulāri tiek minēti arī aizstājējterapijā izmantojamie sintētiskie opioīdi (piemēram, metadons, buprenorfīns), un šīs vielas dažās valstīs (piemēram, **Īrijā, Francijā, Somijā, Apvienotajā Karalistē**) ir saistītas ar ievērojamu daļu narkotiku izraisīto nāves gadījumu. Stratēģijas, lai novērstu opioīdu aizstājējterapijā izmantojamo medikamentu novirzīšanu, ir uzmanības centrā šodien publicētajā **EMCDDA** jaunajā analīzē par perspektīvām narkotiku jomā (*Perspective on Drugs/POD*)⁽⁸⁾.

Šodienas ziņojumu papildina jauni pilsētu līmeņa dati par neatliekamās hospitalizācijas gadījumiem atlasītās medicīnas iestādēs visā Eiropā (3.11. attēls). Lai gan nelikumīgā narkotiskā viela, par kuru visbiežāk tiek ziņots neatliekamās hospitalizācijas gadījumos, ir heroīns, dažos reģionos bieži tiek minēts kokaīns, citi stimulantu un kaņepes. Neatliekamās hospitalizācijas gadījumu uzraudzības datu turpmāka apkopošana ļaus labāk izprast narkotiku lietošanas modeļus, akūtas intoksikācijas gadījumus un jaunas problēmas ⁽⁹⁾.

Aplēsts, ka Eiropas Savienībā 2014. gadā aptuveni 1,2 miljoni cilvēku ir saņēmuši ārstēšanos saistībā ar nelikumīgu narkotisko vielu lietošanu (1,5 miljoni, ieskaitot Norvēģiju un Turciju). ES 2014. gadā aptuveni 644 000 opioīdu lietotāju ir saņēmuši aizstājējterapiju (680 000, ieskaitot Norvēģiju un Turciju). Veselības aprūpes iestādēm problēmas joprojām sagādā narkotiku lietošana un vienlaicīgi garīgās veselības traucējumi (komorbiditāte)⁽¹⁰⁾, un šī parādība ir pētīta šodien publicētajā **EMCDDA** jaunajā analīzē (sk. *POD*).

Izteiktākas kļūst ar stimulantu saistītās problēmas

Jaunākie konstatējumi, kas iegūti notekūdeņu analīzē, līdztekus datiem par konfiskācijas gadījumiem un apsekojumu datiem, norāda uz stimulantu lietošanas modeļu atšķirību Eiropas reģionos (1.5., 2.2., 2.3., 2.6., 2.7. attēls). Kokaīna lietošana ir izplatītāka Eiropas rietumu un dienvidu valstīs (atspoguļojot ieviešanas vietas un transportēšanas maršrūtus), bet Eiropas ziemeļu un austrumu valstīs biežāk lieto amfetamīnus (amfetamīnu un metamfetamīnu).

Ziņojumā norādīts, ka "izteiktākas kļūst arī ar stimulantu saistītās problēmas". Dažās valstīs pastāv bažas par jaunu ārstniecības pieprasījumu skaita pieaugumu saistībā ar amfetamīnu lietošanas radītām problēmām, neraugoties uz relatīvi stabilu lietošanas līmeni (2.10. attēls). Kopumā pēdējos desmit gados Eiropā par 50 % ir palielinājies tādu pacientu skaits, kas pirmo reizi sāk ārstēšanu un kā

primāro narkotiku norāda amfetamīnus (sk. grafisko attēlu 2. nodaļā). Tas lielā mērā ir skaidrojams ar amfetamīnu lietošanas pieaugumu **Vācijā** un mazākā mērā ar metamfetamīna lietošanas pieaugumu **Čehijas Republikā**.

Lai gan narkotiku injicēšana Eiropā kopumā ir samazinājusies, pašlaik bažas rada stimulantu injicēšana. Gandrīz puse (47 %) no jaunajiem pacientiem, kas 2014. gadā ir sākuši ārstēšanu un kā primāro narkotiku norādījuši amfetamīnus, kā galveno ievadīšanas veidu ir minējuši injicēšanu. Vairākas valstis ziņo arī par metamfetamīna un katinonu injicēšanu kopā ar citām narkotikām (piemēram, *GHB*) mazās tādu vīriešu grupās, kuriem ir dzimumattiecības ar citiem vīriešiem. Šādas dzimumattiecības kopā ar narkotiku injicēšanu ir saistītas ar ļoti riskantu seksuālu uzvedību, norādot uz vajadzību pēc narkotiku atkarības ārstēšanas un seksuālās veselības dienestu ciešākas sadarbības un kopīgas reaģēšanas.

ES turpinās jaunu *HIV* diagnožu skaita ilgtermiņa samazināšanās tendence injicējamo narkotiku lietotāju vidū. ES 2014. gadā ir ziņots par 1 236 jaunām ar narkotiku injicēšanu saistītām *HIV* diagnozēm, kas ir zemākais rādītājs vairāk nekā desmit gados. Tomēr 2015. gadā ir ziņots par vietēja mēroga jauniem *HIV* uzliesmojumiem dažu marginalizētu iedzīvotāju grupu vidū **Īrijā, Luksemburgā un Apvienotajā Karalistē (Skotijā)**. Vairākos šādu uzliesmojumu gadījumos veicinošs faktors ir bijušas narkotiku lietošanas modeļu izmaiņas, jo īpaši stimulantu injicēšanas pieaugums. Saskaņā ar ziņojumu "lielāka prioritāte jāpiešķir stimulantu lietošanas un ar to saistītā kaitējuma vietējo tendenču noteikšanai un reaģēšanai uz tām".

C hepatīta izplatība personu, kuras injicē narkotikas, vidū Eiropā ir ļoti augsta — 2013. un 2014. gadā valstu nacionāla mēroga izlasēs identificētā vīrushepatīta C antivielu izplatība bija robežās no 15 % līdz 84% (3.9. attēls). Lai gan jaunas zāles *C hepatīta* ārstēšanai kļūst arvien pieejamākas, piekļuves nodrošināšana diagnozes noteikšanai un ārstēšanai joprojām ir viens no sarežģītākajiem to speciālistu uzdevumiem, kuri strādā ar injicējamo narkotiku lietotājiem.

Visbiežāk lietotais nelegālais stimulants Eiropā joprojām ir kokaīns, ko pēdējā gada laikā ir lietojuši aptuveni 2,4 miljoni gados jaunu pieaugušo (vecumā no 15 līdz 34 gadiem). Kokaīnu kā primāro narkotiku ir norādījuši 60 000 pacientu, kas 2014. gadā ir sākuši specializētu ārstēšanos no narkotiku atkarības, un 27 000 pacientu, kas sākuši ārstēšanos pirmo reizi. Kokaīna transportēšana uz Eiropu ir aplūkota šodien publicētajā jaunajā **EMCDDA** analīzē (sk. *POD*).

Kaņepju preparāti — bažas par lietošanas, iedarbīguma un ārstniecības pieprasījumu skaita pieaugumu

Aplēsts, ka aptuveni 16,6 miljoni gados jaunu Eiropas iedzīvotāju (vecumā no 15 līdz 34 gadiem) pēdējā gada laikā ir lietojuši kaņepju preparātus. Lai gan lietošanas izplatības līmenis katrā valstī atšķiras (2.1. attēls), šķiet, ka Eiropā kopumā kaņepju preparātu lietošana nav samazinājusies, un dažos gadījumos ir konstatētas lietošanas pieauguma pazīmes. No trīspadsmit valstīm, kas nesēn (no 2013. gada) veikušas apsekojumus, astoņas ziņo par augstākiem kaņepju preparātu lietošanas rādītājiem pēdējā gada laikā šajā vecuma grupā.

Lielākās veselības aprūpes un sociālās izmaksas ir konstatētas to kaņepju preparātu lietotāju vidū, kas kaņepju preparātus lieto bieži vai ilgtermiņā (aplēsts, ka aptuveni 1 % pieaugušo Eiropas iedzīvotāju lieto kaņepju preparātus katru vai gandrīz katru dienu). Kaņepju augiem un sveķiem vēsturiski ir augsts iedarbības līmenis (sk. grafisko attēlu 1. nodaļā), kas var palielināt risku lietotājiem.

Dati par pacientiem, kas sāk ārstēšanos ar kaņepju preparātiem saistītu problēmu dēļ, var palīdzēt izprast kaņepju preparātu riskantas lietošanas raksturu un mērogu Eiropā. To personu skaits, kas pirmo reizi sākušas ārstēšanos ar kaņepju preparātiem saistītu problēmu dēļ, ir palielinājies no 45 000 lietotāju 2006. gadā līdz 69 000 lietotāju 2014. gadā. Ārstniecības pieprasījumu skaita palielināšanās varētu būt saistīta ar vairākiem faktoriem, tostarp ar kaņepju preparātu lietošanas un intensīvas lietošanas līmeņa izmaiņām, kaitīgāku preparātu pieejamību, atšķirīgu nosūtīšanas praksi uz ārstēšanos un ārstēšanas pakalpojumu labāku pieejamību.

Kaņepju preparāti ir Eiropā visbiežāk konfiscētā narkotika, kas veido vairāk nekā trīs ceturtdaļas no visiem konfiskācijas gadījumiem (78 %) (1.1. attēls). Kaņepju augu konfiskācijas gadījumu skaits 2009. gadā ir pārsniedzis kaņepju sveķu konfiskācijas gadījumu skaitu, un starpība turpina palielināties (1.3. attēls). Tomēr ES konfiscēto kaņepju sveķu daudzums joprojām ir daudz lielāks nekā konfiscēto kaņepju augu daudzums (574 tonnas pret 139 tonnām), un jaunākie dati liecina, ka konfiscēto sveķu daudzums ir palielinājies. Izmaiņas Eiropas kaņepju sveķu tirgū ir aplūkotas šodien publicētajā jaunajā analīzē, kas papildina ziņojumu (sk. *POD*).

EMCDDA valdes priekšsēdētāja Laura d'Arrigo secina: "Šis ziņojums, kas nāk klajā tikai dažas nedēļas pēc Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās Asamblejas īpašās sesijas par narkotikām, apliecina Eiropas Savienības neatlaidīgo apņēmību narkotiku apkarošanas politikā ievērot ar pierādījumiem pamatotu pieeju. Tajā ir sniegta visaptveroša analīze par jaunākajām tendencēm 28 ES dalībvalstīs, Turcijā un Norvēģijā. Ziņojums mums atgādina, ka līdztekus dažām agrākajām problēmām, kas nekur nav pazudušas, turpina rasties jauni apdraudējumi, kuru vidū īpaši jāmin sintētisko narkotiku tirgus attīstība. Esmu pārliecināta, ka šāds ziņojums ir veids, kā apmainīties ar zināšanām par situāciju narkotiku jomā Eiropā un kopīgiem spēkiem izstrādāt jaunus pasākumus, lai reaģētu uz problēmām".

Piezīmes

⁽¹⁾ *Eiropas 2016. gada ziņojuma par narkotikām* informācijas pakete (tostarp statistikas biļetens) ir pieejama www.emcdda.europa.eu/edr2016

Ziņojumā sniegtie dati attiecas uz 2014. gadu vai pēdējo gadu, par kuru pieejama informācija. Sk. tabulu "Īss pārskats — aplēses par narkotiku lietošanu" 13. lpp.

⁽²⁾ Sk. arī www.emcdda.europa.eu/publications/rapid-communications/2016/mdma

⁽³⁾ Sk. arī www.emcdda.europa.eu/publications/insights/assessing-drugs-in-wastewater

⁽⁴⁾ Sk. arī www.emcdda.europa.eu/publications/insights/internet-drug-markets – www.emcdda.europa.eu/start/2016/drug-markets

⁽⁵⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/joint-reports/alpha-pvp

⁽⁶⁾ www.emcdda.europa.eu/publications (kopīgie ziņojumi/*Joint reports*)

⁽⁷⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/insights/take-home-naloxone

⁽⁸⁾ *Perspektīvas narkotiku jomā (Perspectives on Drugs/PODs)*, pieejamas www.emcdda.europa.eu/edr2016

⁽⁹⁾ www.emcdda.europa.eu/activities/emergencies

⁽¹⁰⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/insights/comorbidity-substance-use-mental-disorders-europe